

4. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) / [О.Г. Шпикуляк, Ю.П. Воскобійник, О.В. Овсянніков та ін.]. – За ред. О.Г. Шпикуляка, Ю.П. Воскобійника, О.В. Овсяннікова. – К.: 2007. – 294 с.

УДК 334.732

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Рижик І.О., здобувач

Полтавський університет економіки і торгівлі

У статті обґрунтовуються необхідність та перспективи відродження сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні.

The article justified the need and prospects for revival of agricultural service cooperatives of Ukraine.

Постановка проблеми. Розвиток сільськогосподарського сектора економіки залишається одним із пріоритетних напрямів програм економічного та соціального розвитку уряду України. Головними соціальними та економічними проблемами села в Україні є високий рівень безробіття, відсутність робочих місць, низький рівень життя, недостатня кількість фінансових ресурсів для закупівлі обладнання, високий рівень міграції, низька довіра до уряду та ЗМІ, відсутність програм навчання веденню підприємницької діяльності на селі, недостатній доступ селян до юридичних консультацій та можливостей співпраці, розвал соціальної інфраструктури. Україна нагально потребує модернізації та розвитку сільськогосподарського сектора, щоб зробити його ефективним і привабливим для іноземних інвесторів. Сьогодні одним із найважливіших механізмів усунення соціально-економічних проблем у сільській місцевості є розвиток та підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що в сучасних умовах досить гостро стоїть питання щодо відродження сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Зокрема цій темі присвятили свої праці вчені-аграрники: В.В. Гончаренко, В.В. Зіновчук, Л.В. Молдаван, А.О. Пантелеймоненко та інші [1, 2, 3, 4]. Проте проблеми та перспективи розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, з огляду на їх актуальність, ще потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення перспектив розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні з метою удосконалення відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками та покращання добробуту селян.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відродження кооперативних відносин в аграрному секторі України було розпочато з прийняттям Верховною радою України у 1997 р. Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», який визначив основні засади подальшого розвитку кооперативного руху та відкрив широкі можливості для сільськогосподарських товаровиробників у створенні кооперативів. Значним досягненням вітчизняних ко-

операторів стала затверджена 31 серпня 2000 р. наказом № 168 Міністерства аграрної політики України «Програма становлення і розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як неприбуткових організацій». У ній визначались пріоритети кооперативного руху у сільському господарстві, можливі напрями підтримки обслуговуючих кооперативів з боку держави та проектів міжнародної технічної допомоги [4,с.286]. Це стимулювало зростання кількості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, хоч їх динаміка, з різних причин, не завжди характеризується тенденцією до зростання (див. рис. 1) [10]. Наведені дані показують, що кількість зареєстрованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів досягла свого максимуму у 2005 році. Значне зростання кооперативів протягом 2000 – 2005 рр. свідчить про активну державну підтримку щодо розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. На початок 2010 року кількість кооперативів істотно зменшилась і становила 645 одиниць.

Аналіз рисунка 1 показує, що динаміка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні протягом 2000 – 2010 рр. носить стрибкоподібний характер. Тому потрібно проаналізувати фактори, що впливають на розвиток сільськогосподарських кооперативів.

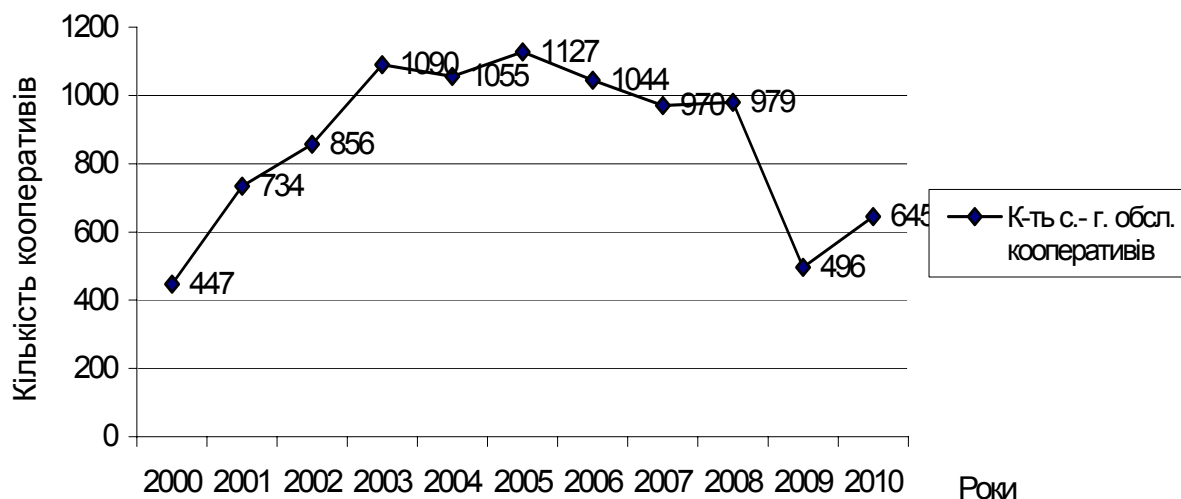

Рис.1. Динаміка кількості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України в 2000-2010 рр.

Для цього розглянемо специфіку діяльності, переваги та недоліки окремих видів вітчизняних сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Слід зазначити, що в аграрному секторі економіки України значного поширення набули зернові, молочарські та багатофункціональні кооперативи.

Найбільш відомим серед кооперативів Київщини є сервісний сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Макарівський сервісний центр», створений за сприяння Програми DFID «Підвищення рівня життя сільського населення в Україні». Кооператив надає послуги господарствам селян, смт. Макарів Київської області. Вже після перших місяців роботи кооперативу селяни-власники домашніх господарств на практиці почали розуміти, настільки легше вирішити багато проблем, об'єднавши зусилля. Протягом 8 місяців роботи Макарівський сільськогосподарський обслуговуючий кооператив надав

323 консультацій (110 з них – на платній основі) на суму 2954 гривень; а також протягом 20 місяців своєї діяльності кооператив надав послуги на суму 174,4 тисяч гривень [7].

Прямий позитивний вплив для селян полягав у тому, що вони отримували комплекс недорогих агро - бізнес послуг і реальну економію коштів. Так, враховуючи, що члени кооперативу отримували послуги на 15-20% дешевше від комерційних розцінок, то реальна економія на одного члена кооперативу становила 150-200 грн., що практично відповідало середньомісячній зарплаті в сільському господарстві у 2000 - 2001 рр.

Одним з відомих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні є багатофункціональний кооператив «Ратай», заснований у 1994 р. у м. Заліщиках Тернопільської області [6]. Кооператив "Ратай" займається вирощуванням сільськогосподарських культур і їх переробкою, надає послуги своїм членам, здійснює технічне забезпечення, зберігання продукції, обробіток ґрунту, виробляє комбікорми із різних видів зерна з додаванням різноманітних добавок для покращання приросту птиці, вирощує і продає сертифіковане насіння, фасує круп'яні вироби різних видів, надає послуги населенню та членам кооперативу технікою для обробітку ґрунту.

Дослідження науковцями Західноукраїнського регіонального центру фермерства впливу різних факторів на розвиток кооперативних процесів в Україні за системою SWOT, що передбачає визначення зовнішніх і внутрішніх сильних та слабких сторін, на прикладі кооперативу «Ратай» показали, що вони майже однотипні й характерні для більшості кооперативних організацій України [5, с.77]. Такі сильні внутрішні фактори діяльності кооперативу, як наявність однодумців, сформованість матеріально-технічної бази, освоєння моделі інноваційного підприємництва та професіоналізм в управлінні організацією, можуть бути зразком для інших кооперативних структур. Підсилюють позитивну сторону діяльності кооперативу ефективні комунікативні зв'язки з іншими кооперативними структурами, особливо в питаннях збуту продукції, системі інформаційно-консультаційного забезпечення та створенні мережі філій у селах регіону.

Особлива увага приділяється аналізу зовнішніх і внутрішніх загроз на діяльність організації, які можуть за певних обставин започаткувати кризові явища в кооперативі. Вони однотипні й характерні для більшості кооперативних організацій України, а саме: складність кооперативного управління; пасивність частини членів кооперативу, їх небажання і невміння працювати в самоврядних організаціях на громадських засадах; підозрілість і недовіра один до одного; загострене почуття ризику вкладу коштів у пайові фонди; випадки порушень правил внутрішньо-кооперативних відносин; не завжди зрозумілий процес ціноутворення; відсутність вертикальних кооперативних організаційних структур; негативний вплив посередників та інших монополістів на ринку тощо [5, с.78].

Сприяють розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в Україні неурядові міжнародні проекти та програми технічної допомоги. Наприклад, Програма розвитку та інтеграції Криму (ПРІК ПРООН) – це спільна

ініціатива 14-ти країн і міжнародних агентств розвитку. Спираючись на досвід і знання своїх партнерів, Програма впроваджує інтегрований стратегічний підхід, допомагаючи жителям і уряду Криму в пошуку рішень для сучасних проблем розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації регіону [9].

“Добробут громад” (МБФ "Хайфер Проджект Інтернешенл") – міжнародна неурядова неприбуткова благодійна організація працює з сільськими громадами для покращання добробуту родин шляхом надання допомоги у вигляді матеріальних, фінансових, а також інших ресурсів бідним родинам для того, щоб допомогти їм відчувати впевненість у своїх силах [8].

Слід зазначити, що у 2009 році під впливом професійних аграрних організацій, проектів міжнародної допомоги та науковців уряд прийняв певні рішення щодо державної підтримки сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Було зроблено спроби поліпшити законодавство у частині визнання кооперативів неприбутковими та надання їм державної підтримки.

У 2009 році прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення концепції державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2010 року». Але реалізувати програму підтримки Уряду належним чином не вдалося. Бажання швидко реалізувати завдання Програми без належної інформаційної, консультаційної підтримки призвело до таких проблем, як невідпрацьованість процедур виділення коштів, існуючі протиріччя у актах законодавства, відсутність консультаційної підтримки зі сторони дорадчих служб, недостатній рівень прозорості використання бюджетних коштів.

Розглянувши специфіку діяльності вітчизняних сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, їх переваги та недоліки, узагальнюючи існуючі дослідження українських вчених, виділимо основні чинники, що стримують процес розвитку кооперативів (табл. 2).

Виходячи з цього, виникає необхідність розробки заходів щодо створення ефективних умов для розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як невід’ємної складової агропромислового комплексу України. Ми пропонуємо основними напрямками розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів визначити наступні:

- всебічна інформаційна підтримка сільськогосподарського кооперативного руху з боку держави;
- сприяння та державна підтримка вітчизняних інтеграційних процесів щодо формування інститутів громадянського суспільства у сфері сільськогосподарської кооперації;
- удосконалення кооперативної законодавчої бази, втілення у ній кращого світового досвіду;
- сприяння розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації шляхом послаблення податкового тиску;
- посилення співпраці сільськогосподарських кооперативів з вищими навчальними закладами;
- розвиток міжнародного досвіду співробітництва товаровиробників у сфері сільськогосподарської кооперації;

- посилення конкурентоспроможності вітчизняних обслуговуючих кооперативів за рахунок покращання якості продукції;
- залучення широкого кола соціально активних громадян до процесу розвитку сільськогосподарської кооперації шляхом економічної участі та популяризації кооперативної ідеї самопомоги.

Таблиця 2

Негативні чинники впливу на розвиток сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу

Групи чинників	
Державно-правові	недосконале законодавче забезпечення в частині визначення неприбуткового характеру сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів; неврегульованість статусу щодо оподаткування; недостатня підтримка з боку місцевих державних органів влади; відсутність інформаційної підтримки; відсутність належного державного фінансування
Економічні	обмежений доступ до кредитних ресурсів; відсутність ресурсів на вивчення досвіду підтримки кооперації в інших країнах; обмежена кількість оборотних коштів; недосконалість структури аграрного ринку; негативний вплив посередників, їх монополізм на ринку послуг; агресивне конкурентне середовище
Організаційні	відсутність структур вертикальної кооперації, кооперативних оптичних баз тощо; низький рівень знань або невірна інформація про переваги кооперації; відсутність досвіду управління спільними ресурсами; відсутність управлінського потенціалу серед членів кооперативу; відсутність конкретного стратегічного плану для розвитку кооперативу і ринків у сільській місцевості; брак кваліфікованих працівників; невиконання обраними членами Правління своїх функцій
Соціально-психологічні	відсутність загально визнаних методологічних позицій щодо розуміння суті сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу; загострене відчуття ризику вкладу коштів в пайові фонди; недовіра між членами кооперативу; низький рівень ініціативності населення і членів кооперативу; спокуса перейти від кооперативної форми діяльності до комерційного бізнесу; поширення «псевдокооперативів»

[Доопрацьовано автором. Джерело: 4, С.304]

Висновки. Таким чином, розвиток вітчизняної сільськогосподарської обслуговуючої кооперації сприятиме створенню якісно нових відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками, об'єднанню їх зусиль для вирішення економічних проблем, покращенню добробуту селян.

Література:

1. Гончаренко В.В. Розвиток кредитних спілок України в умовах фінансової кризи / В.В. Гончаренко // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України: Серія : Економічні науки . – 2010 . – N3(42) . – С.71-78.
2. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В.В. Зіновчук. – К.: Логос, 2001. – 380 с.
3. Молдаван Л.В. Роль кооперативів у подоланні сільської бідності / [Л.В. Молдаван, Д. Ф. Крисанов, Л. О. Удова] // Економіка АПК: міжнар. наук.-вироб. журн. - 2010. – № 11. - С. 121-129.
4. Пантелеймоненко А.О. Аграрна кооперація в Україні: теорія і практика: Монографія. / А.О. Пантелеймоненко. - Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. - 347 с.
5. Цимбал В.О. Проблеми розвитку обслуговуючої кооперації на селі / В.О. Цимбал. Агроінком. – 2011. - №4 - 6. - С.72-80.
6. Сільськогосподарський багатофункціональний кооператив «Ратай» / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.igrp.te.ua>
7. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Огляд // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://icr.org.ua/files/97_silskogospodarskiobslugovuju4ikooperativi.doc
8. Електронний ресурс. – Режим доступу: www.heifer.org.ua.
9. Електронний ресурс. – Режим доступу: www.undp.crimea.ua.
10. Електронний ресурс. – Режим доступу: www.minagro.kiev.ua.

УДК 336.733:336.581.2:323.325

ОБҐРУНТУВАННЯ ЛІМІТУ ПОЗИКИ КРЕДИТОРА І ФЕРМЕРА-ПОЗИЧАЛЬНИКА ПРИ КОМЕРЦІЙНОМУ КРЕДИТУВАННІ

Макаренко Ю.П., к.е.н., доцент, докторант

ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України

Розглядаються питання чітко окресленого способу дій з метою визначення ліміту товарного кредиту в межах міри ризику як кредитора, так і позичальника фермерського господарства

The questions of sharp-edged spectrum of actions are examined with the purpose of determination's limit of commodity credit within the limits's measure of risk of both creditor and borrower's farm

Постановка проблеми. Дефіцит фінансових ресурсів у сільському господарстві обумовлюється сезонністю виробництва, циклічністю і довгим періодом кругообігу капіталу. Тому більшість господарств недостають обсяги капіталу поповнюють через залучення кредиторів.

Специфікою кредитування невеликих фермерських господарств, як і всіх інших юридичних осіб малого бізнесу, є те, що вони потребують, як правило, незначних сум грошей. За наведеними у 2011 р. даними опитування респондентів малого бізнесу, більше 55 % позики склали до 50 тис. грн.; 25 % – від 50 до 100 тис. грн. У банк за кредитом звертались 53 % респондентів. При цьому 70 % із них одержали кредит, 12,4 % тих, хто звертались, отримали відмову відразу і 17,4 % - мали відмову після розгляду документів [1, с. 31-32].

Для малого бізнесу, в тому числі і фермерських господарств, альтернативним джерелом фінансування стала небанківська сфера. Це партнери по бі-